

Rotterdam op koers

Rotterdam is vorig jaar hard getroffen door de economische crisis. Inmiddels is echter het herstel ingezet en de economische groei in 2010 komt in Rotterdam naar verwachting uit op 2,2%. Volgend jaar is de verwachte groei 2%. Hiermee blijft Rotterdam ruim boven de gemiddelde groei in Nederland (in 2010 1,3% en 2011 1,7%). De bouwsector en toeleveranciers daarvan kennen nog twee moeilijke jaren. Structureel staat de regio er redelijk goed voor. Medio 2011 zal de Rotterdamse economie weer de omvang kennen van 2008.

De wereldhandel trekt flink aan. Hoe sterk profiteert Nederland hiervan en wat zijn de vooruitzichten voor Nederland?

Door het open karakter van de Nederlandse economie heeft het aantrekken van de wereldhandel de economie uit de recessie getrokken. In 2010 zal de export naar verwachting stijgen met ruim 9%. Het eerste kwartaal van 2010 steeg de import met 6% en voor het tweede kwartaal wordt een stijging van 10% verwacht. Mede daardoor groeit de economie met 1,3%. Ook de overheidsbestedingen dragen bij aan de groei. Het herstel is echter broos, omdat de overheidsstimulering in Nederland, maar ook in het buitenland langzaam wordt afgebouwd. Dit terwijl zowel consumptie als investeringen nog niet echt aantrekken.

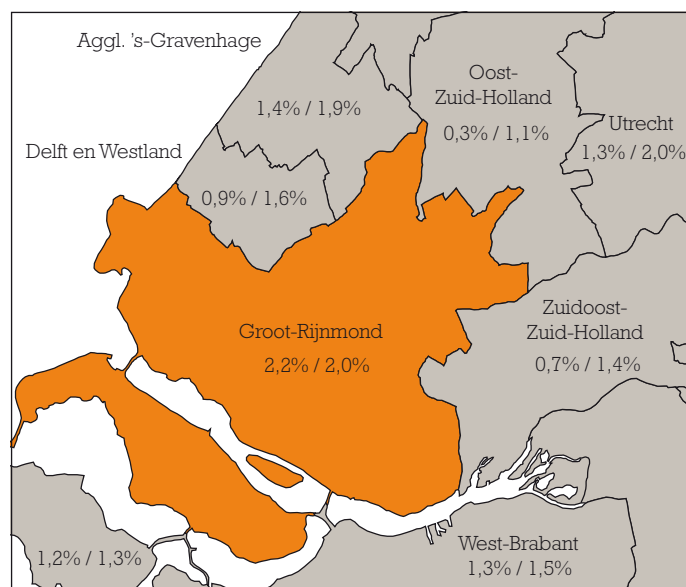
Tabel 1 Nederlandse economie in cijfers

	2009	2010	2011
Economische groei (BBP)	-4,0%	1,3%	1,7%
Particuliere consumptie	-2,4%	0,7%	0,7%
Overheidsconsumptie	3,1%	1,7%	1,2%
Bedrijfsinvesteringen	-17,6%	-7,6%	2,2%
Uitvoer	-8,2%	9,1%	5,0%
Werkloosheid*	4,9%	6,0%	6,3%

Bron: ING Economisch Bureau, mei 2010

*percentage beroepsbevolking

Figuur 1 Economische groeiverwachting in 2010-11

Bron: ING Economisch Bureau

Ook in de regio lijkt het economisch herstel te zijn ingezet. Hoe snel krabbelt de Rotterdamse economie weer op?

Rotterdam profiteert van het aantrekken van de export door de grote aanwezigheid van industrie, transport en logistiek. Daardoor is de economische groei in deze regio ruim boven de gemiddelde groei in Nederland. Traditioneel is de Rotterdamse haven een belangrijk logistiek knooppunt voor de export en doorvoer van goederen. Om de afhankelijkheid van de haven te verminderen is er de afgelopen periode fors ingezet op andere sectoren. Zo hebben de Erasmus Universiteit en de diverse Hogescholen ervoor gezorgd dat Rotterdam ook bekend staat als wetenschapstad. Bovendien heeft een groot aantal innovatieve (ICT-) bedrijven zich in Rotterdam gevestigd waardoor het regionale innovatievermogen toeneemt. Daarnaast is de aanleg van de Tweede Maasvlakte in volle gang. Daarmee wordt de toekomstige positie van de regio op het gebied van internationaal

transport en logistiek veiliggesteld. Ten slotte is hoogwaardige zakelijke dienstverlening (bijvoorbeeld architecten) ruim vertegenwoordigd in de regio.

Gunstig is dat de sterk vertegenwoordigde zakelijke dienstverlening ook het meest weerbaar is en op lange termijn een bovengemiddelde groei laat zien. Het economisch perspectief voor Rotterdam blijft dan ook relatief goed. Wel zal toekomstige groei mede door de structurele verandering van de financiële sector minder robuust zijn dan we gewend zijn. Dit raakt ook aanverwante dienstverlening. Een andere factor die het herstel in Rotterdam vertraagt, is het belang van de bouwsector. 6% van de Rotterdamse economie wordt gevormd door bouwbedrijven. De bouwsector zal in 2010 nog een forse productiekrimp tegemoet zien. De economische groei in Rotterdam komt uit op een verwachte 2,2% tegen 1,3% in Nederland. In 2011 trekt de groei verder aan naar circa 2% tegen 1,7% landelijk.

De bouwsector heeft het dus nog altijd moeilijk, maar zijn er ook sectoren die alweer flink groeien?

Het zijn vooral de sectoren die relatief veel exporteren die de groei weer te pakken hebben. Dit betekent een herstel in de industrie, groothandel en transportsector (tabel 2). Sectoren die sterk afhankelijk zijn van binnenlandse consumptie, zoals de horeca en de detailhandel, blijven omzetdruk ervaren. De werkloosheid loopt nog op en ook bestaat onzekerheid bij de consument over de aanstaande overheidsbezuinigingen. Duidelijk is echter wel dat deze fors zullen zijn. Dit maakt de consument nog altijd afwachtend. Nu het economisch herstel zich aandient, neemt dit iets af, maar echt herstel van de omzet in detailhandel en horeca komt pas in de tweede helft van het jaar.

De zakelijke dienstverlening herstel zich enigszins, waarbij de groei vooral komt vanuit vroegcyclische branches als de uitzendbranche en ICT-dienstverlening. De landbouw heeft door een flinke productiegroei in het laatste kwartaal van

2009 nog een groei over het hele jaar weten te realiseren en ook dit en volgend jaar wordt productiegroei verwacht. Wel is er in veel landbouw takken druk op de opbrengsten. De publieke sectoren ten slotte zijn het minst conjunctuurgevoelig.

Wanneer is de Rotterdamse economie weer helemaal herstel van de crisis?

De Rotterdamse economie had in 2009 een omvang van € 46 mld. De economische crisis heeft de regionale economie doen krimpen met bijna € 1,6 mld. Inmiddels herstelt de economie in Rotterdam zich, maar het duurt enige tijd voor de economie weer op het niveau van voor de crisis is aanbeland. Met een voorspelde groei van 2% in 2011 zal de Rotterdamse economie medio 2011 weer de omvang kennen van 2008.

Ook de woningmarkt in Rotterdam is behoorlijk geraakt door de crisis, hoe staat het daar nu mee en wat zijn de vooruitzichten?

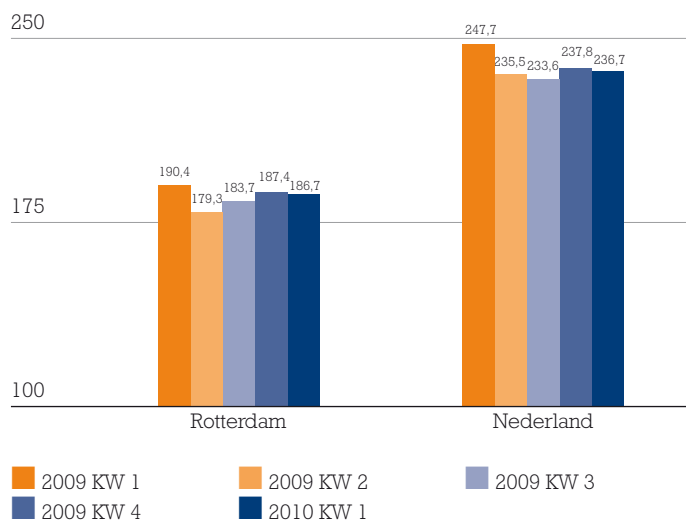
We zien een duidelijk herstel op de woningmarkt, maar de eerlijkheid gebied te zeggen dat de terugval ook zeer fors is geweest. Vorig jaar daalde het aantal verkochte woningen in Rotterdam met bijna 26%, ruim 4% minder dan het Nederlands gemiddelde (30%). In het eerste kwartaal van dit jaar stegen de verkopen met 0,9% (in Nederland met 1,9%). Wel blijft er sprake van dalende prijzen tot begin 2011; in de eerste drie maanden van 2010 lagen prijzen circa 2% lager dan vorig jaar. Omdat in Rotterdam ook in het eerste kwartaal van 2010 nog relatief veel 'goedkope' woningen zijn verkocht, daalde de gemiddelde verkoopprijs van een woning harder dan die 2% (zie figuur 2).

Tabel 2 Ramingen volumegroei per sector

	2009	2010	2011
Agrarische sector	2,5%	2,4%	1,8%
Industrie	-8,9%	5,0%	2,5%
Bouw	-4,4%	-7,1%	0,0%
Groothandel	-7,5%	1,5%	2,5%
Detailhandel	-5,1%	-1,7%	0,8%
Horeca	-7,4%	-1,6%	1,4%
Transport & opslag	-9,1%	2,5%	2,8%
Zakelijke dienstverlening	-3,5%	1,0%	2,0%
Overheid	0,7%	0,8%	0,8%
Zorg	3,3%	2,5%	2,7%
Totaal Nederland	-4,0%	1,3%	1,7%

Bron: ING Economisch Bureau

Figuur 2 Gemiddelde prijs verkochte woning, Rotterdam en Nederland, 2009-1e kwartaal 2010, x 1.000 euro

Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau

Hoe staat de Rotterdamse economie er structureel gezien voor?

Structureel gezien staat de regio er sterk voor. Bovendien kent Rotterdam een jonge en innovatieve bevolking die de komende vijftien jaar naar verwachting groeit. Er treedt nauwelijks vergrijzing op. Rotterdam wijkt hiermee af van de landelijke trend, die een toenemende vergrijzing laat zien. De verwachting is dat het aantal Rotterdammers toeneemt van 605.500 in 2010¹ tot 631.000 inwoners in 2025. Meer starters en dertigers kiezen er in de toekomst voor om met hun (eventueel te krijgen) kinderen wooncarrière te maken in de stad. Uit de prognose blijkt verder dat het aandeel allochtone Rotterdammers minder snel zal toenemen dan voorgaande jaren.

Veel Rotterdamse banen worden door werknemers uit omliggende regio's bezet. De arbeidsmarkt kent veel hoog opgeleiden, maar ook veel laagopgeleiden. Door het grote aantal banen in de zakelijke dienstverlening en het grote aandeel van de industrie zal in de Rotterdamse regio vooral in de tweede helft van 2010 en in 2011 de werkloosheid relatief hoog oplopen. Per saldo is deze de komende periode in Rotterdam bovengemiddeld.

De oververtegenwoordiging van de industrie vormt een risico voor Rotterdam: het zorgt voor forse schommelingen in de economische groei en de concurrentie uit het buitenland is in deze sector erg groot.

Positief is de aanwezigheid van kennisinstellingen, zoals de Erasmus Universiteit en de Hogescholen. Kennis is een belangrijke pijler voor structurele groei. Daarnaast wordt fors geïnvesteerd in infrastructuur als wegen, de Tweede Maasvlakte en andere bedrijventerreinen.

Toekomstgericht ondernemen in Rotterdam

door Bastiaan van der Knaap, Regiodirecteur ING Business Banking Rotterdam

Hoewel de recessie officieel voorbij is, blijft het vraagstuk in veel markten beperkt. Voor een individueel bedrijf blijven zich echter voldoende kansen voordoen. De vraag is: bent u klaar om deze kansen te benutten? Hoe maakt u uw bedrijf financieel en strategisch klaar voor de toekomst? Wat bepaalt of u fit genoeg bent om succesvol te zijn in de toekomst?

Hieronder vindt u vier succesfactoren voor toekomstgericht ondernemen. Graag gaan wij hierover verder met u in gesprek. Mijn contactgegevens vindt u op de achterpagina.

Visie en strategie

De toekomst van uw bedrijf, die maakt u zelf. En dat doet u op basis van een visie. Koppel aan uw visie wel altijd actie. Want visie zonder actie is dagdromen. Een heldere visie maakt duidelijk welke acties er nodig zijn en hoe doelgericht

u bent. Een visie zorgt er ook voor dat u zich kunt onderscheiden van anderen. Niet alleen door te reageren op recente ontwikkelingen, maar ook kansen te creëren.

Kennis

Kennis is de sleutel tot succes. Het hebben van goede en betrouwbare informatie over de markt en uw sector is noodzakelijk. Relevante kennis om uw visie mee aan te scherpen. Belangrijke vragen als 'Welke trends en ontwikkelingen zijn er in mijn sector? Hoe ziet de veranderde markt eruit? En wat verwachten mijn klanten nu en in de toekomst?' Door hier inzicht in te hebben, kunt u in de toekomst het verschil gaan maken.

Oog voor geld

De continuïteit van uw bedrijf hangt niet alleen af van uw winst van het afgelopen of het lopende jaar, maar ook van uw geldstromen. Uw toekomstige geldstromen zijn de aorta van uw bedrijf en bepalend voor het realiseren van uw ambities. Het is noodzakelijk ieder moment inzicht te hebben in uw financiële positie. Weet u hoe de kosten zich verhouden ten opzichte van de inkomsten? Zwarte cijfers zijn mooi. Maar zijn deze cijfers wel zwart genoeg? Oftewel hoe presteren je concurrenten financieel? Welke omzet halen zij en wat is hun kostenniveau? Vergelijk uzelf met uw concurrenten. De ING helpt u graag verder met deze inzichten door uw financiële conditie te testen.

Samenwerking

Ondernemen doe je niet alleen, maar samen. Zoek de samenwerking op om nog beter te kunnen scoren. Steeds vaker is dit samenwerking in de keten: met uw afnemer om tot betere producten en diensten te komen en zo win-win-situaties te creëren. Of juist met uw leverancier, zodat hun activiteiten beter op die van uw bedrijf worden afgestemd. Steeds meer samen ondernemen en profiteren van elkaars kracht. Ook andere partijen zijn betrokken bij uw onderneming, praat ermee. Uw accountant, collega-ondernemer en vanzelfsprekend ook uw bank. We ondernemen samen. Met de blik gericht op de toekomst.

Bastiaan van der Knaap
Regiodirecteur ING Business Banking Rotterdam

¹ Het aantal inwoners is inclusief Rozenburg dat op 18 maart 2010 gefuseerd is met Rotterdam.

Meer weten?
Kijk op ING.nl/zakelijk
Of bel met

Machel Nuyten,
Regio-econoom Zuid-Holland
020 576 12 80

Bastiaan van der Knaap,
Regiodirecteur ING Business Banking Rotterdam
010 444 68 05
bastiaan.van.der.knaap@ing.nl

Wilt u nieuwe publicaties per e-mail ontvangen?
Ga naar ING.nl/kennis

Disclaimer

De informatie in dit rapport geeft de persoonlijke mening weer van de analist(en) en geen enkel deel van de beloning van de analist(en) was, is, of zal direct of indirect gerelateerd zijn aan het opnemen van specifieke aanbevelingen of meningen in dit rapport. De analisten die aan deze publicatie hebben bijgedragen voldoen allen aan de vereisten zoals gesteld door hun nationale toezichthouders aan de uitoefening van hun vak. Deze publicatie is opgesteld namens ING Bank N.V., gevestigd te Amsterdam en slechts bedoeld ter informatie van haar cliënten. ING Bank N.V. is onderdeel van ING Groep N.V. Deze publicatie is geen beleggingsaanbeveling noch een aanbieding of uitnodiging tot koop of verkoop van enig financieel instrument. Deze publicatie is louter informatief en mag niet worden beschouwd als advies. ING Bank N.V. betreft haar informatie van betrouwbaar geachte bronnen en heeft alle mogelijke zorg betracht om er voor te zorgen dat ten tijde van de publicatie de informatie waarop zij haar visie in dit rapport heeft gebaseerd niet onjuist of misleidend is. ING Bank N.V. geeft geen garantie dat de door haar gebruikte informatie accuraat of compleet is. De informatie in dit rapport kan gewijzigd worden zonder enige vorm van aankondiging. ING Bank N.V. noch één of meer van haar directeuren of werknemers aanvaardt enige aansprakelijkheid voor enig direct of indirect verlies of schade voortkomend uit het gebruik van (de inhoud van) deze publicatie alsmede voor druk- en zetfouten in deze publicatie. Auteursrecht en rechten ter bescherming van gegevensbestanden zijn van toepassing op deze publicatie. Overneming van gegevens uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron wordt vermeld. In Nederland is ING Bank N.V. geregistreerd bij en staat onder toezicht van De Nederlandsche Bank en de Autoriteit Financiële Markten.

De tekst is afgesloten op 3 juni 2010.

